

यत्तु दृष्टव्यमिति वचनम् “आक्रुष्टसु समाक्रोशं ताडितः प्रतिताडयन् । हत्वापराधिनश्चैव नापराधी भवेच्चरः” इति । तत्पूर्वप्रवृत्तस्य समो दण्डः पश्चात् प्रवृत्तस्य नेत्येवंपरस्मै त्वं दण्डाभावपरम् । दण्डपारुष्यं स्वरूपसन्देहे निर्णायकमाह याज्ञवल्क्यः “असौ चिकित्से चिह्नैर्युक्तिभिश्चागमेन च । दृष्टव्यो व्यवहारस्तु कूटचिह्नकतो भयादिति” । यदा कश्चिद्दृष्टस्य हसनेनाहत इति राक्षे निवेदयति तदा चिह्नैर्त्राणादिभिस्तत्स्वरूपगतैर्लङ्कैः युक्तिभिः कारणप्रयोजनपर्यालोचनादिभिः व्यासमेन जनप्रयादेन च शब्दादिव्येन वा कूटचिह्नजतसम्भावनभयात् परीक्षा कार्योत्तर्यः ।

दण्डपाल पु० दण्डं देहं पालयति भक्षणात् पालि-व्यण् उप० सं० । (डाडिकोष्ठा) मत्स्यभेदे हारा तद्गोजिनो रोगिणो देहस्यास्य प्रजननात्तस्य तथात्वम् । संज्ञायां कन् । दण्डपालकं शकुलमवस्यभेदे हारा । उभयमपि दण्डनायके ।

दण्डपिङ्गलक पु० दण्डः देहः पिङ्गलोऽस्य । उत्तरस्य देशभेदे “उत्तरतः कैलासः” इत्युपक्रमे ट० सं० १४ अ० कूर्म-विभागे “पौरवकवचदारुदण्डपिङ्गलकाः” उक्तः ।

दण्डबालधि पु० दण्ड इव बालधिरस्य । हस्तिनि शब्दः । तस्य लाङ्गूलस्य दण्डाकारत्वात् तथात्वम् ।

दण्डबाहु ति० दण्ड इव बाहुस्य । दण्डाकारबाहुयुक्ते शकुमारानुचरभेदे पु० । “दण्डबाहुः सुबाहुश्च रजःको-क्लिब एव च” भा० श० ४६ अ० कुमारानुचरोक्तौ ।

दण्डभृत् ति० दण्डं यष्टिं लोकदमनं वा विभक्तिं भृ-क्तिप । यष्टिधारके श्यमे त्रिका० ।

दण्डमत्स्य पु० दण्ड इव मत्स्यः । दण्डाकारे शकुलमवस्ये । “दण्डमवस्यो रसे तिलः पित्तरक्तं कफं हरेत् । वात साधारणः प्रोक्तः शुकलो वलवर्द्धन” राजव० ।

दण्डमानं (ण) व पु० दण्डप्रधानो मानं (ण) वः शा० त० । दण्डप्रधाने जने बालके च तदर्थपरतायां गोत्रप्रत्ययान्त-शब्दात् “दण्डमानं (ण) यान्ते यासिषु” पा० न वुञ् । दाक्ता दण्डमानं (ण) वाः शिष्टा वा” सि० कौ० ।

दण्डमातङ्ग पु० पिण्डतगरे मारुत्करनिचण्टुः ।

दण्डमाथ पु० दण्डाकारो माथः पन्थाः शा० त० । प्रधानपथे दण्डमाथं धावति ठक् । दण्डमाथिकं तत्प्रधावके नि० ।

दण्डमुद्रा स्त्री दण्डाकारा मुद्रा “उत्तानोर्द्ध्वश्चा मध्या

सरला बहुसुष्टिका । दण्डमुद्रा समाख्याता” तन्त्रसा-रोक्ते मुद्राभेदे ।

दण्डयात्रा स्त्री दण्डार्थे शत्रुदमनार्थं दण्डा प्रकाश्या वा यात्रा । शिजीधोर्चात्रायां शब्दस्यगमने श्वरयात्रा-याञ्च मेदि० ।

दण्डयाम पु० दण्डेन यच्छति यम-वा० कर्त्तरि यम-वञ् । श्यमे श्दिने । दण्डे इन्द्रियदमने यामः संयमो यस्य । श्यगख्ये तुनौ च मेदि० ।

दण्डरी स्त्री दण्डं तदाकारं राति रा-क गौरा-ङ्गीष् । (डङ्गरा) कतिनामके दृष्टे राजनि० ।

दण्डवादिन् पु० दण्डेन तदुत्तोलनेन यदति वद-णिनि । हारपात्रे हारा० दण्डवक्त्रारि प्राङ्त्विकादौ च ।

दण्डवासिन् पु० दण्डे दण्डनिमित्तं वसति हारदेशे वस-णिनि । हारपात्रे त्रिका० । शक्यमप्यदण्डनेऽधिकते जने जटा० ।

दण्डविष्कम्भ पु० दण्डं मन्वानदण्डं विष्कम्भाति वि-स्कम्भ-व्यण् उप० सं० । (घोलमश्रोयार खुँ टि) तन्त्र-मन्वनार्थं रण्वा दण्डाकर्षणार्थं मन्वानवन्धनहेतौ साम्भभेदे व्यमरः ।

दण्डवृक्ष पु० दण्डाकारः पत्तादिहीनत्वात् वृक्षः । लुङ्गी-वृक्षे । स्वार्थे क । लुङ्गीवृक्षे राजनि० । तस्य पत्र-न्यूनत्वेन दण्डाकारत्वाच्चात्वम् ।

दण्डव्यूह पु० दण्डसंज्ञको व्यूहः । व्यूहभेदे दण्डव्यूहे इत्यम् । “दण्डव्यूहेन तन्मार्गं यायात्तु शक्यतेन वा” मनुः । “दण्डाकृतिरचनो दण्डव्यूहः” कुञ्ज० । “यत्राप्ये बलाध्यक्षो मध्ये राजा पश्चात् सेनापतिः पार्श्वयोर्हस्ति-नस्तत्समीपे घोटकाक्षतः पदातयः इत्येवं कतरचनो दीर्घः सर्वतः समविन्यासो दण्डव्यूह उच्यते । तेन या-तव्यं मार्गं सर्वतोभये सति यायात्” तदर्षः ।

दण्डसहाय पु० दण्डे सहायः । दुर्जनयहादौ राज्ञा सहाये । स च सहाया इत्युपक्रमे “दण्डेषु सहवृत्त” माराट्टिकाः सामन्तकाद्याश्चेति” सा० द० उक्तः ।

दण्डसेने पु० पौरवे विष्कम्भेनसृते नृपभेदे विष्कम्भेनस्य एतदोऽभूत् दण्डसेनो महीपतिः” हरिवं० २० अ० । शहाप-रयुगीये नृपभेदे च । “वधः पाण्डस्य च तथा अश्वत्थाम्ना महात्मना दण्डसेनस्य च ततो दण्डस्य च वधस्तथा” भा० आ० १ अ० ।

दण्डस्थान न० इतः, मनूक्तेषु दण्डे दण्डस्थानेषु उपस्थादिम्